

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ З ВИВЧЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ В ОСВІТНІ ПРОГРАМИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

***А.О. Ярковий, кандидат економічних наук
М.С. Яворська, аспірант*
НУБіП України***

***М.Л. Мостовий, радник-консультант з економічних питань
та питань інформаційного забезпечення
Перша всеукраїнська сільськогосподарська дорадча служба****

Розкрито причини, які перешкоджають успішному розвитку сільськогосподарської кооперації. Обґрунтована необхідність та надано пропозиції щодо запровадження в навчальний процес вищих учбових закладів спеціалізованої дисципліни «Методологія організації та розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні».

Сільськогосподарська кооперація, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, кооперативні утворення, навчальна дисципліна, підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів, інформаційне забезпечення, кадрове забезпечення, вищий навчальний заклад.

Постановка проблеми. Сьогодні розбудова сільських територій є одним із пріоритетних шляхів розвитку держави та одним із головних напрямків роботи української влади. В свою чергу, найбільш ефективним напрямом відродження сільських територій та важливою складовою структурних економічних перетворень в сільській місцевості в сучасних умовах є сільськогосподарська обслуговуюча кооперація. Кооперативи на селі виступають основою інфраструктури аграрного ринку, важливою передумовою захисту інтересів власників особистих селянських та фермерських господарств, дають змогу селянам отримувати значні вигоди на всіх стадіях руху вирощеної продукції та протидіють безконтрольній експансії посередницьких структур. Сільськогосподарська кооперація як високоорганізована форма взаємодопомоги, також сприяє соціальній інтеграції селян, зростанню їх реальних доходів, отримання ними дешевих сервісних послуг, спільному вирішенню виробничих та соціально-побутових проблем громади, створенню нових робочих місць та ін.

Разом з тим, кооперативний рух на селі не набув ще широкого поширення в Україні. Переважна більшість власників земельних і майнових паїв так і не стали повноцінними господарями, а новостворені сільськогосподарські кооперативи не мають змоги протистояти великим монополіс-

*Науковий керівник – доктор економічних наук, професор, академік НААН України В.К. Терещенко.

там, торговельним мережам чи посередникам. Не в останню чергу це відбувається через брак інформації, безсистемність роботи аграрних дорадчих служб в цьому напрямку, неналежне кадрове забезпечення, і, найголовніше, через абсолютну відсутність відповідних спеціалізованих довгострокових навчальних програм з сільськогосподарської кооперації та систем поглибленої підготовки студентів в вищих навчальних закладах з відповідної дисципліни.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Проблеми становлення, створення та розвитку сільськогосподарських кооперативних структур на селі досліджували такі відомі вітчизняні вчені сучасності, як М.И. Малік, В.К. Терещенко, О.М. Могильний, Ф.В. Горбонос, О.М. Онищенко, В.В. Гончаренко, О.В. Крисальний, М.П. Гриценко, В.В. Зіновчук, О.А. Пантелеймоненко, Л.В. Молдаван, В.В. Юрчишин та ін. В їх роботах вагома увага приділена особливостям створення та управління кооперативними утвореннями, організації їх роботи, висвітлені аспекти внутрішньої економічної діяльності обслуговуючих кооперативів, їх взаємодія з іншими учасниками аграрного ринку, механізми регулювання кооперації на державному рівні, розкрито понятійний апарат тощо. Разом з тим в наукових працях фактично повністю відсутнє дослідження питання отримання спеціалізованої профільної освіти та формування належної системної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців в галузі сільськогосподарської кооперації в вищих аграрних навчальних закладах. Враховуючі важливість кооперації для аграрного сектору економіки, це визначає велику актуальність даного дослідження.

Мета дослідження – виявлення проблем, що перешкоджають розвитку кооперації на селі, а також обґрунтування пропозицій щодо запровадження в навчальні програми та навчальний процес вищих учбових закладів профільної дисципліни з вивчення методології сільськогосподарської кооперації.

Виклад основного матеріалу. Розвиток сільськогосподарської кооперації є одним із основних завдань міністерства аграрної політики та продовольства України на 2013 рік, при цьому держава приділяє велику увагу становленню кооперативних формувань в сільській місцевості. Зокрема, 15 травня 2012 року в Українському Домі відбулася презентація та експертне обговорення Ініціативи соціально-економічного розвитку сільських територій «Рідне село», що належить Міністру аграрної політики та продовольства України Миколі Присяжнюку. Основний принцип, що пропонується ініціативою – розвиток сільськогосподарської кооперації. За словами М. Присяжнюка, створення системи кооперації дасть змогу дрібному виробнику отримати державну підтримку і пришвидшить доступ до кредитних ресурсів, а створення кооперативів замкненого циклу дасть змогу збільшити додану вартість завдяки поглибленій переробці продукції тваринництва, що створить додаткові 1 мільйон 600 тисяч робочих місць у селах та знизить ціну готової продукції внаслідок її реалізації безпосередньо за місцем виробництва, в свою чергу, це забезпечить розвиток сільської інфраструктури та отримання селянами високих доходів.

За даними Мінагрополітики, на сьогодні в Україні працює лише 851 обслуговуючий сільгоспкооператив, що на 276 од. менше, ніж в самому успішному для кооперації 2005 р. (1127 кооперативів). При цьому на селі, реально, працює не більше 300 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК) з їх загальної кількості. СОКами охоплено менш ніж 3% українських сіл та селищ (співвідношення числа СОК до кількості сільських/селищних населених пунктів становить наразі 2,2 %). До сільськогосподарської кооперації долучено менш ніж 0,5% сільського населення – 21,5 тис. осіб., тоді як до 1917 р. показник сягав 55-60%. Загальна вартість наданих послуг СОК за I півріччя 2012 р. склала лише 35,2 млн. грн. Разом з тим, Міністр аграрної політики та продовольства України наголошує, що держава стимулюватиме створення обслуговуючих та виробничих кооперативів у сфері тваринництва, садівництва та ягідництва, закупівлі кормів, заготівлі та первинної переробки, реалізації продукції. Сьогодні існує потреба в створенні 12176 кооперативів, у тому числі виробничих майже 2200 та обслуговуючих – 9770, зазначає Міністр. Так, у 2012 році на розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації з державного бюджету було виділено 5 млн грн (Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 03.09.2012 № 540).

Поряд з цим, на сьогодні, успішному розвитку сільськогосподарської кооперації на селі перешкоджає низка причин, головними з яких є:

- абсолютна відсутність відповідних спеціалізованих навчальних програм з вивчення методології організації і розвитку кооперації на селі та довгострокової, поглибленої підготовки студентів і перепідготовки (підвищення кваліфікації) фахівців в вищих навчальних закладах з відповідної тематики. В результаті, на місцях створювати кооперативи практично нікому. В більшості аграрних навчальних закладів сільськогосподарська кооперація вивчається виключно в рамках інших навчальних дисциплін чи спеціальностей, або ж в рамках короткострокових навчальних курсів. При цьому студенти чи відвідувачі курсів отримують лише базові поверхові знання та не володіють широким кооперативним світоглядом, тоді як забезпечити належний рівень професійної компетентності фахівців аграрного профілю в сфері обслуговуючої кооперації можливо лише за наявності відповідного комплексного рівня підготовки з цього напрямку з врахуванням всіх закономірностей навчального процесу, поглибленого вивчення всіх аспектів організації та роботи сільськогосподарських кооперативів, закріплення такої освіти виробничою практикою. На жаль, випускники вищих аграрних закладів часто не мають спеціалізованої профільної освіти, і часто у них відсутні елементарні знання щодо створення та організації діяльності кооперативу. Окремо стоїть питання професійної підготовки та перепідготовки, (підвищення кваліфікації) чи отримання післядипломної освіти для держаних службовців та представників органів місцевого самоврядування, керівного складу діючих кооперативів і їх членів.

- недостатня поінформованість сільського населення щодо діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та їхньої переваги. Як наслідок - недовіра у селян до кооперативних об'єднань, орієнта-

ція власників особистих селянських господарств виключно на самозабезпечення домогосподарства при виробництві та збуті продукції. На жаль, через велику дискредитацію кооперативного руху у радянський період на сьогодні більшість селян не розуміють суті, ролі, значення кооперації для самоорганізації сільської територіальної громади, для розвитку сільського господарства та сільських територій загалом;

- безсистемність роботи аграрних дорадчих служб щодо інформування селян про роль та значення кооперації. До цих пір сільськогосподарські дорадчі служби через брак фінансових ресурсів та їхню не велику кількість не можуть задовольнити інформаційні потреби населення в цьому напрямку. Очевидно, що вагому частину функцій дорадчих служб щодо поширення кооперативної практики та навчання селян можуть взяти на себе вищі аграрні заклади, які мають набагато більше можливостей для цього, більш освічений штат викладачів та кращу матеріально-технічну базу;

- існує ряд невирішених проблемних питань в розвитку нормативних законодавчих актів, які сьогодні мають сприяти розвитку сільськогосподарських кооперативів, неузгодженість чинної законодавчої бази;

- відсутність єдиного всеукраїнського координаційного центру розвитку сільськогосподарської кооперації.

Враховуючи велику актуальність проблем розвитку сільськогосподарської кооперації на селі, увагу держави до цього питання та зважаючи на її важливе суспільне значення, вважаємо за необхідне дати наступні рекомендації:

1. На сьогодні гостро стоїть необхідність відновлення соціального кооперативного капіталу. Це передбачає формування комплексних навчальних підходів до вивчення проблем сільськогосподарської кооперації на основі системного навчання з метою забезпечення всебічної обізнаності майбутніх управлінців та членів кооперативу з теорією та практикою організації та розвитку сільськогосподарської кооперації. Сучасна практика переконливо свідчить, що швидко підготувати фахівців у сфері сільськогосподарської кооперації як через брак коштів, так і через інерційність бюрократичного механізму не вдається. В зв'язку з фактичною відсутністю довготривалих спеціалізованих навчальних програм в вищих навчальних закладах з організації та розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні, та велике її значення для сільських мешканців, вважаємо необхідним ввести в навчальний процес вищих навчальних закладів дисципліну «Методологія організації та розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні», починаючи з 2014-2015 навчального року.

На наш погляд, дана навчальна дисципліна обов'язково має бути впроваджена на профільних факультетах спеціалізованих вишів, а також факультетах Підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів агропромислової і природоохоронної галузей, з подальшим її поширенням, в разі необхідності, на інші факультети. Відповідний рівень професійної компетентності викладачів з цього напрямку дає змогу забезпечити належний рівень підготовки фахівців аграрного профілю з питань сільськогосподарської

кооперації. Також необхідним на наш погляд є впровадження даного курсу у відокремлених підрозділах університетів. Слід зазначити, що в ряді вищих навчальних закладів читаються окремі лекції з питань сільськогосподарської кооперації, як частина курсу з інших навчальних дисциплін. Проте цього явно не достатньо, так як 2-4 години занять вистачає лише на загальне ознайомлення з даною тематикою. Поряд з цим, вже чимало викладачів та аспірантів мають достатньо теоретичних і практичних наробок з питань методології організації та розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні.

2. Спеціалізовані кафедри вищих навчальних закладів мають розробити науково-методичний комплекс з дисципліни «Методологія організації та розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні», забезпечити всі відповідні супровідні науково-методичні матеріали, методичні рекомендації, посібники, план вивчення навчальної дисципліни, систему оцінювання знань, курс лекцій, іншу навчально-методичну базу;

3. Крім цього, постає гостра необхідність не тільки в підготовці студентів стаціонарного та заочного відділення по даному напрямку, але й створення в вищих учбових закладах відповідних спеціалізованих науково-дослідних центрів (лабораторій), основними функціями яких мають стати:

- вивчення проблем та перспектив обслуговуючої кооперації, науково-методичний аналіз питання та вироблення відповідних пропозицій;
- надання консультаційної та практичної допомоги селянам в сфері обслуговуючої кооперації;
- робота в якості всеукраїнського центру координації роботи обслуговуючих кооперативів;
- впровадження дистанційних навчальних технологій, створення електронних баз даних, реєстру та відповідного Інтернет порталу для потреб обслуговуючої кооперації;
- опрацювання законодавчої бази, внесення відповідних пропозицій та рекомендацій з метою сприяння формуванню прозорого, простого, єдиного і зрозумілого правового поля в сфері обслуговуючої кооперації;
- впровадження інновацій в сфері обслуговуючої кооперації, оцінка їх результатів;
- забезпечення системної підготовки, навчання, підвищення кваліфікації спеціалістів, державних службовців, власників ОСГ та фермерів, керівного складу кооперативів, представників сільських/селищних рад, громадських активістів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, впровадження курсу дисципліни «Методологія організації та розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні» в навчальні програми вищих аграрних навчальних закладів в значній мірі обумовлене зростанням потреби у фахівцях, які б володіли комплексними знаннями та практичними навичками зі створення та організації роботи сільськогосподарських кооперативів на місцях. Спеціалізована профільна освіта на основі комплексного, поглибленого вивчення всіх аспектів організації та роботи сільськогосподарських кооперативів, закріплення освіти виробничою практикою

забезпечить всебічну обізнаність студентів з теорією та практичними навичками організації та роботи кооперативних формувань. В результаті, сучасний спеціаліст, який виходить зі вищого закладу аграрного профілю, буде мати актуальні знання в сфері створення сільськогосподарського кооперативу, порядку його реєстрації, членства в кооперативі, управління діяльністю кооперативом, плануванням його діяльності, знати особливості оподаткування та бухгалтерського обліку в кооперативних структурах, орієнтуватися в різних аспектах господарської діяльності кооперативів, розбиратись в аспектах держаної підтримки кооперативів тощо. Крім цього, на базі вищих навчальних аграрних закладів буде впроваджено профільні системи підвищення кваліфікації чи отримання післядипломної освіти в сфері сільськогосподарської кооперації, що матиме велике значення для зростання освітнього рівня спеціалістів, державних службовців, керівництва кооперативів, представників сільських/селищних рад, власників ОСГ та фермерів та ін.

Список літератури

1. Інформація Луганської обласної державної адміністрації. // “Презентація Ініціативи Міністра аграрної політики та продовольства Миколи Присяжнюка «Рідне село», що спрямована на стимулювання розвитку малих та середніх сільгоспвиробників”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.loga.gov.ua/oda/about/depart/agro/agro-news/2012/05/16/agro-news_35761.html
2. Інформація AGRONEWS // «Розвиток кооперації дасть можливість створити 1 мільйон 600 тисяч робочих місць у селах». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agronews.ua/node/22537>
3. Інформація ForUm // “В українських селах створять кооперативи замкненого циклу”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.for-ua.com/economics/2013/01/15/125325.html>

Раскрыты причины, препятствующие успешному развитию сельскохозяйственной кооперации. Обоснована необходимость и даны предложения по внедрению в учебный процесс высших учебных заведений специализированной дисциплины «Методология организации и развития сельскохозяйственной кооперации в Украине».

Сельскохозяйственная кооперация, сельскохозяйственный обслуживающий кооператив, кооперативные образования, учебная дисциплина, повышение квалификации, переподготовка кадров, информационное обеспечение, кадровое обеспечение, высшее учебное заведение.

The article reveals the obstacles to the successful development of agricultural cooperation. The necessity and suggests the implementation of the educational process of higher education institutions specialized course "Methodology of agricultural cooperation and development in Ukraine."

Agricultural cooperatives, agricultural service cooperatives, cooperative education, academic discipline, training, retraining, information management, staffing, higher educational institution.